

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК КОНЦЕПТ

Андрухович Алла Анатоліївна

старший викладач кафедри романо-германських мов
навчально-науковий гуманітарний інститут НА СБ України, Україна

Картина світу є предметом дослідження та дискусій філософів та вчених усього світу всіх часів: стародавніх мислителів (Аристотель, Демокріт), видатних фізиків (А. Ейнштейн, Г. Герц, М. Планк), дослідників у галузі гуманітарного знання (К. Леві-Строс, В. Гумбольдт, Л. Вайсгербер, Б. Уорф, Е. Сепір), лінгвокультурологів (М. Максимовича, М. Грушевського, Н. Слухай) та лінгвогендерологів (Л. Компанцева, Є. Горошко).

Починаючи з 60-х років минулого століття, картина світу розглядається в рамках семіотики щодо первинних моделюючих систем (мови) та вторинних моделюючих систем (міфу, релігії, фольклору, поезії, прози, кіно, живопису, архітектури тощо). Тип картини світу визначається системою їх концептуальних обмежень: релігійні, міфологічні, наукові, художні, моральні, політичні та мовні – далеко неповний перелік картин світу, досліджуваних сучасним гуманітарним знанням. Процес мислення дає можливість трансформувати побачені чи відчутні образи на слова, вербально передати картину світу. Ще на початку 19 ст. В. Гумбольдтом була сформульована ідея існування особливого мовного світорозуміння, взаємозв'язків між мисленням, мовою та навколишньою дійсністю як науково-філософська проблема [1]. В. Гумбольдт запроваджує категорію внутрішньої мовної форми, яка часто інтерпретується у межах лінгвістичної відносності. Поняття «мовна картина світу» вперше було використано в лінгвістиці неогумбольдтіанцем Лео Вайсгербером, який говорив про те, що зі світу реального та людського духу мова утворює розумовий проміжний світ – «Sprachliche Zwischenwelt», що є результатом свідомої людської дії і сприймається як людська дія, доступна тим, хто використовує цю мову [2]. Паралельно розвивається ідея американської етнолінгвістики – гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра - Уорфа, «концепція, розроблена в 30-х роках ХХ століття, згідно з якою структура мови визначає мислення та спосіб пізнання реальності. Передбачається, що люди, які говорять різними мовами, по-різному сприймають світ і по-різному мислять. Зокрема, ставлення до таких фундаментальних категорій, як простір та час, залежить насамперед від рідної мови індивіда; з мовних характеристик європейських мов (так званого «середньоєвропейського стандарту») виводяться не лише ключові особливості європейської культури, а й найважливіші досягнення європейської науки (наприклад, картина світу, яка відображена у класичній ньютонівській механіці)» [2]. Ця гіпотеза є актуальною для різних областей лінгвістичного знання і базується на двох основних принципах – мовної відносності та залежності світогляду від мови. Так, наприклад, у гендерному вимірі, ідея Сепіра-Уорфа трансформується в «феміністський варіант», згідно з яким мова андроцентрична, тому нав'язує людям, що нею спілкуються, картину світу, в якій жінкам відводиться підлегла роль» [2], з іншого боку – в теорію мовних спільнот Інтернету, що передбачає, що «спільноти, які займаються однаковою практикою (у т. ч. і мовленнєвою), ніби опосередковують відносини між соціальною ідентичністю та особливостями мови її представників.

Мовна картина світу нації та колективна філософія переплітаються, вони взаємозалежні та взаємопроникні. «Кожна природна мова відбиває певний спосіб сприйняття та організації (=концептуалізації) світу. Значення, що виражаються в ній,

складаються в якусь єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка нав'язується як обов'язкова для всіх носіїв мови. Властивий даній мові спосіб концептуалізації дійсності частково універсальний, національно специфічний, так що носії різних мов можуть бачити світ трохи по-різному, через призму своїх мов» [3].

Культурна спадщина, релігія, історичний розвиток – це ті екстралінгвістичні чинники, які формують національну мову, особливу, специфічну, досконало зрозумілу лише мовній особистості, що стоїть за цією національною мовою.

Сприйняття картини світу відбувається на стійких національно-специфічних образних асоціаціях та культурних установах. Незалежно від країни, нації та національності, роду занять, соціального статусу та політичних переконань люди відчують однакові почуття, що інтегрується та відображається у специфічній внутрішній мовній формі.

Концептуальний статус картини світу, об'єктивної позалюдської даності та мовної картини світу, що відображає реальність через культурну (понятійну) картину світу, постійно доводиться в дискурсивних практиках. Мовні картини світу – це репрезентація реальної картини світу через вербалізацію, лише частину сукупності всіх знань, уявлень, відбитків, духовного сприйняття навколишньої дійсності.

Список використаних джерел:

1. Humboldt W. von. Schriften zur Sprache. Über Denken und Sprechen. Вилучено з: <http://www.gleichsatz.de/b-u-t/trad/humb.html>.
2. Weisgerber L. Die sprachliche Gestaltung der Welt. Вилучено з: <http://www.gleichsatz.de/b-u-t/spdk/weisg1.html>.
3. Гіпотеза Сепіра-Уорфа. Вилучено з: http://ua.wikipedia.org/wiki/Гіпотеза_Сепіра_-_Уорфа.